

Kölcsey Ferenc A magyar nyelv ügyében

1832, Pozsonyban ülésezik az országgyűlés. Jelen van – sok reformpárti hazafi között – a Szatmár megyei követ, Kölcsey Ferenc is. A következő évben az egyik ülés tárgya a magyar nyelv hivatalossá tétele, a latin nyelv sok évszázados uralma után. A főrendek már kétszer visszatartották az alsóház javaslatát. Kölcsey szólásra emelkedik. Már ismerik: a Himnusz és sok más hazafias költemény szerzője, Szemere Pál társa Kazinczy védelmében a Mondolat c. gúnyirat nemtelen támadásával szemben. Hangja – ha beszél – mély és halk; nem ezzel, nem gesztusaival kíván hatást elérni, hanem emelkedett gondolataival. Az országgyűlési fiatalok rajonganak érte: a hazafiúi érzelmek, gondolatok kifejezése – a Szent Szövetség elnyomása után – lelkesítő újdonság és nem kevés bátorság – bizonyosság rá Kossuth esete is.

A magyar nyelv ügyében A főrendi ház tagadó válaszára

Ha római tanács és nép maga hatalmának főpontján még most is állana; ha mi ezen római népnek egy meghódított tartományocskája volnánk; s úgy mint alattvalók folyamodnánk hozzájuk, hogy szabadulhassunk meg nyelvöktől, s ők adták volna nekünk ezen választ, azt, Tek. Rendek meg tudnám fogni; de mikor magyar nemzetnek kívánságára, magyar főrendek adnak ilyen választ, azt megfogni nem tudom Miért nem akarnak a mi kérésünkre hajolni? Azt mondják, nyolc század óta van öszvekötvé a nemzettel a római nyelv; s annálfogva az több érdekekkel van összekapcsolva, és eltörlésére vagy megváltoztatására felette szükséges előbb mind a kívánság eredetét s kiterjedését, mind pedig a teljesedés lehetőségét és említett érdekekkel való megegyeztetetőségét bővebb vizsgálat alá vétetni. Rendes dolog, Tek. Rendek! Én ezen oldalról már érdeket nem ismerek, mint azt, mely abból foly, hogy mi magyarok és független, önállású nemzet vagyunk, legalább

akarunk lenni. – Ezen érdekből következik, és természetesen következik, hogy mi magunk tulajdon nyelvével élni kívánjunk. Mi ezen kívánság eredete? csak az, mert magyarok vagyunk. Ha német vagy más idegen nyelvet kívánnánk felvenni, akkor lehetne szüksége a kívánság eredetét kérdezni: de e mostani kívánságunknak, mely a nemzettel együtt született, állandóul azzal öszvekapcsoltatott, eredetét hosszasan keresni akarni nem egyéb pusztá ürügynél, mely által a dolog továbbra is elhalasztassék. A kívánság kiterjedése? olyan kérdés, mit tenni miért kellett legyen, nem értem. Természetesen ennek több vagy kevesebb kiterjedése nem lehet, mint a magyar nemzet és ország, mint a magyar kormány minden ágainak határa. A lehetőség? Minekutána negyvenhárom év küzdései után oda jutottunk, hogy már a múlt országgyűlésnek nyolcadik törvénycikkelyénél fogva, minden, ki ezután hivatalba lépni fog, minden, ki ezután ügyvéd lenni akar, magyarul tudjon: többé nincs semmi lehetetlenség. Részünkről mindnyájan tudunk, beszélünk magyarul; tehát írhatunk egyszerre magyar törvénycikkelyt és felírást; a kormány részéről természetesen a kancelláriát, mely magyar, alá kell vetni az említett törvénycikkelynek, és jól is tudjuk, hogy ott oly urak állanak, kik értik nyelvünket. Hol itt a lehetetlenség, hogy most mindjárt ne teljesíttessenek azok, amiket kívánunk?...

Azt mondják továbbá a főrendek, lassan kell haladni; erőszakolni nem kell ezen lépést. De hát nem elég lassúság-e negyvenhárom év óta küzdenünk a nyelvért, és még most sem lennünk ott, hol lennünk kellene, s hol lenni akarnánk? Minden országgyűlésen keveset nyertünk; minden előlépést nagy meggondolással tettünk; fájdalom! éppen nem volt semmi sietség, semmi, ami az annyira óhajtott lassúságban, az akadályok lépcsőnként való meggyőzésében elmaradott volna. Azonban a főrendek talán a lassúság ideáját századokhoz kötik? De én, Tek. Rendek, így nem értek, s érteni nem akarok. Mert később, mert lassabban haladtunk, mint kellett volna, kétszer, tízszer, tán százszor is.

A főrendek azt mondják: annyi sok száz évek óta lévén a latin nyelv virágzásban, anyai nyelvünknek elsőbbségét és hathatóságát ekkoráig nem veszedelmeztette. Ugyan, Tek. Rendek, mit véljek egy ilyen, a nyilvános tapasztalással, az egész nemzet köztudományával ellenkező állításról? Nevezhetjük-e nyelvünket diplomatikai nyelvnek? nem mindig elsőbbsége volt-e a latin nyelvnek? s nem lesz-e mindaddig, míg azt egyedül a tudósok szobáiba szorítani nem fogjuk? s minden egyéb tekintetben nem vesztett-e nyelvünk? Mert íme, bár első tulajdonainál fogva Európa leghíresebb nyelvei mellett sem vonulna szégyennel vissza; mégis hátra kellett maradnia. S emiatt a mi egész tudományi műveltségünk, a mi egész literatúránk hol áll? Nem hozom fel a németet, francot vagy angolt, de maga a dán és svéd parányi literatúra is nem sokkal előbbre van-e a mienknél? És miért? Azért, mert járomba vetették nyelvünket; mert eltapodták, mert csúfot csináltak azon szerencsétlenekből, kik hazafiságtól vezéreltetvén, ezen nyelv kiművelésére adták magokat. Én tudom, én igenis jól tudom, Tek. Rendek! Húsz év óta futom az írói pályát, és szenvedtem nemcsak megvettetést, hátratételt, szegénységet, sőt üldöztetést is, mivel a nyelvet becsülni, mivel néhány társammal annak kiművelését célba venni bátor valék. És még sincsen itt az idő, hogy nyelvünket felszabadítsuk? mégis a rendszeres munkák sorára kell-e utasítatnunk? Odautasítatunk, Tek. Rendek, mert úgy mondatik, a rendszeres munkák már megszűntek mindent elnyelő örvény lenni. Azért talán, mert urbáriumból már két cikkelyt elvégeztünk? s a polgári köztárgyak azon pontjára, hol a nyelvügy előfordul, majd egy évtized vagy éppen félszázad után eljuthatunk? Hiszen ez az, ami a rendszeres munkákat örvénnyé csinálja. Én óhajtottam volna: bár a főrendek e gyűlöletes emlékeztetést ne újítsák meg...

Soha senki el nem fogja velem hitetni, hogy azon okok, melyeket a főrendek előhoznak, meggyőződésből, szívből származtak volna. Nem kívánnak egyebet, mint a latin nyelv-

ből oly szent nyelvet csinálni, mely őket a sokaságtól elkülönözze. Vagy talán a demokráciától félnek, ha az anyai nyelv felemeltetik? Erre csak azt felelem: török és orosz szomszédainknál sohasem divatozott a latin nyelv: hol van azért nagyobb despotizmusnak ostora, mint önálok?

Nem csodálnám, Tek. Rendek, ha nemesség és adózó nép között forogna a kérdés; ha a főtáblánál az egész nemesség ülne, itt pedig az adózó nép képviselői fognának helyet. Akkor ezen viseletet születéshez kötött előítéletekből, régi privilégiumokhoz ragaszkodásból s több efélékből, menteni ugyan nem, de magyarázni lehetne. Most nemesség és nemesség közt, mégpedig egyrésről ötszáz, másrésről hétszáz-ezer nemesség közt van kérdés...

S kik ezek a főrendek? Nem azok-e, kik az országnak legtöbb javaival élnek? nem azok-e, kik a helyeken ülnek, hol Zrínyi, a bajnok és koszorús író, hol Pázmány Péter és Liszti ragyogtanak? kik a sorokon gyülekeznek, miket egykor Kohári és Amade, Orczy és Ráday s nemrég Széchenyi és Festetich György ékesítettek? Nem méltán kívánhatnók-e, hogy ne szegezzék magokat az ellen, amiért az őket megelőzőt nagyok élni és halni dicsőségnek tartották?

S mit tegyünk? újra írjunk? okokat okokra halmozzunk? De mit használnak minden mi okaink azoknak, kik füleiket és szíveiket előttünk már kétszer bezárták? kik a természet és hazafiúság szent szózatát már kétszer visszavetették? Ha a szent korona iránti tisztelet nem tartóztatna, azt javasolnám, hagyjunk fel a küzdéssel, s terjesszük egyenesen a felség elébe folyamodásunkat. Mert rendes dolog az, ha valaki elválasztó fallá teszi magát trónus és nemzet közt, hogy ez a maga fejedelméhez, szíve kívánsága szerint ne járulhasson?

Ha pedig még egyszer csakugyan írunk; jelentsük ki azon tántoríthatatlan elhatározásunkat, hogy előbbi üzenetünkől semmi esetre el nem állunk; hogy ha helybenhagyást ezúttal sem találunk, mi a fejedelmhez vivő utat magunkban is meg fogjuk keresni. Az elkeserített hazafiúság érzelmei nagy jo-

gokat adnak, csak erős kebelben lángoljanak. Sokszor hallotam én itt erőről, morális erőről szót tetetni; s ezen pillanatban szólítom fel a Tek. Rendeket, ezen erőt kifejtteni, s úgy vélem, nem szólítom fel híjában; mert íme, én is, ki egyike vagyok a leggyengébbeknek, nyilván s egyenesen kimondom: előbb fog e kebel megrepedni, mintsem a nemzeti nyelvre nézve tett kívánságtól egy pillanatra is elálljak.

ELEMZÉS

Az elméleti részben taglaltuk, mik a szónoki hatás tényezői. A szónok személye mellett kiemeltük a beszéd témáját, tárgyát. A magyar nyelv ápolása, hivatalossá tétele az 1832–36. évi országgyűlés előtt már évtizedek óta foglalkoztatta íróinkat, politikusainkat. Bessenyei Ferenc, a testőríró több röpiratot is szentelt e témának. „Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, idegenen sohasem” – írta a Magyarország c. művében. Utaltunk már a nyelvújítási harcra. Széchenyi István a nemzeti közakaratnak tett eleget 1825-ben az Akadémia megalapításával. Így került a nemzeti nyelv ügye 1833-ban a diéta elé.

Klasszikus körmondat az indítás („Ha a római tanács...; ha mi ezen római népnek...; de mikor magyar főrendek... azt megfogni – nem tudom): hosszabb előkészítő rész után csattanó lezárás: Klasszikus logikai érvelés, cáfolás következik: szónoki kérdések s ezekre adott válaszok (Kérdések ugyan, de ironikus tiltakozást fejeznek ki.) „Miért nem akarnak a mi kérésünkre hajolni?” – „Mi ezen kívánság eredete?” – „A kívánás kiterjedése?” – „A lehetőség?”)

A logikai érvelés alátámasztására megjelent az irónia: „Rendes dollog, Tekintetes Rendek!” Csatlakozik hozzá érzelem, keserűség: „Húsz év óta futom az írói pályát, és szenvedtem nemcsak megvetttetést, hátrátételt, szegénységet, sőt üldöztetést is, mivel a nyelvet becsülni, mivel néhány társammal annak kiművelését célba venni bátor valék”; majd a liberális szellemiségből eredően a demokrácia féltése: nem meggyőződés áll a főrendek elzárkózása mögött! „Nem kívánnak egyebet, mint a latin nyelvből oly szent nyelvet csinálni, mely őket a sokaságtól elkülönözze. Vagy talán a demokráciától félnek, ha az anyai nyelv felemeltetik?”

A beszéd befejező részében nagy bátorságot tanúsító irónia („S kik ezek a főrendek?”) és morális erővel társult kemény elszánás csap ma-

gasba: ehhez csatlakozik személyesen a szónok is: „Íme, én is, ki egyike vagyok a leggyengébbeknek, nyilván s egyenesen kimondom: előbb fog e kebel megrepedni, mintsem a nemzeti nyelvre nézve tett kívánságtól egy pillantásig is elálljak.”

A nemzet életére kiható téma, logikai érvelés, majd érzelmi alátámasztás – három olyan pillér, mely magyarázza a kortársak figyelmét, elismerését és az utókor megbecsülését.